

PŘEDMLUVA

Práce, kterou předkládáme, je věnována procesu ustalování mluveného jazyka v městě Brně. Její tematika čerpá z rozsáhlého pole integrace mluvených podob národního jazyka, k níž dochází v souvislosti se zánikem tradičních teritoriálních dialektů, vznikem interdialektů a jejich postupnou nivelizací na straně jedné a procesem demokratizace spisovného jazyka na straně druhé. Smyslem práce je zachytit jeden z časových průřezů v tomto dlouhodobém procesu v typických podmínkách velkého průmyslového města ležícího v tradiční nářeční oblasti. Usilujeme přitom o odhalení vytvářející se normy jazyka sloužícího současnému mluvčímu pro běžnou každodenní jazykovou komunikaci.

Struktura práce je podmíněna sledovaným cílem. Popis jazykové situace a běžně mluveného jazyka, jehož norma je značně variabilní, předpokládá na jedné straně znalost society, již jazyk určitého typu slouží, na druhé straně je však třeba znát i podobu různých útvarů národního jazyka, jež se na výsledném znění komunikačního nástroje podílejí, a konečně je nutno brát do úvahy i faktory stylistické, především okruhy komunikace, v nichž jsou běžně mluvené projevy typické. Řešená problematika tak přesahuje rámec tradičních prací popisujících mluvený jazyk, v nichž stál v popředí jazykový útvar stabilizovaný (dialektologické monografie staršího typu), a přechází do okruhu bádání sociolingvistických. V tom se sbližuje i s nejnovějšími pracovními postupy naší dialektologie.

Vzhledem k tomu, že se teoretické principy tohoto pojetí teprve vypracovávají a i sama terminologie není ještě zcela ustálena, věnujeme úvodní část monografie teoretickým problémům koncepce národního jazyka a jeho stratifikace a metodologickým otázkám jeho studia. Po vyjasnění vlastního badatelského přístupu přecházíme k analýze jazykových projevů a jazykového povědomí mluvčích — rodilých Brňanů různého věku i sociální příslušnosti. Při zkoumání je v popředí úsilí postihnout vývojové tendence, proto jsou výklady založeny na konfrontaci výchozího (nejstaršího doloženého) stavu a dnešní běžné mluvy. Pozornosti se dostává i proměnám běžné mluvy v brněnských předměstích. Sociální diferenciaci jsou věnovány zvláštní kapitoly.

Při rozboru materiálu se soustřeďujeme na hláskosloví a tvarosloví, tj.

jazykové plány, jejichž prvky jsou v promluvách dostačující měrou zastoupeny. Nejde nám přitom o pouhý záznam ustupujících jevů, ale i o projevy kontaktů mezi tradiční mluvou a jinými útvary národního jazyka a jejich další tendence. Tyto poznatky mohou mít význam při lingvistických prognózách nivelizace národního jazyka i při hodnocení procesu demokratizace spisovné češtiny. Těžisko výkladů je v obrazu mluvy nastupující generace, snad tedy zaujmou vedle lingvistů i ty, kdo mají jazykovou výchovu mládeže především na starosti — učitele různých typů škol, a také studenty, kteří se na toto povolání připravují.

V Brně v březnu 1980

Marie Krčmová